

Lina Petrošienė, Irma Žašytienė**5-OJI TARPDALYKINĖ
MOKSLINĖ KONFERENCIJA
„TRADICIJOS IR MODERNYBĖS SĄVEIKA“**

5-oji tarpdalykinė mokslinė konferencija „Tradicijos ir modernybės sąveika“, vykusi 2019 m. lapkričio 20–21 d. Klaipėdos universitete bei Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijoje, skirta Žemaitijos vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose 800-osioms metinėms ir Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijos atkūrimo 30-mečiui.

Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultete susirinko per 30 pranešėjų iš įvairių Lietuvos ir užsienio šalių mokslo ir studijų institucijų. Tradicijų ir modernybės sąveika, žemaitiška savimonė įvairiais aspektais gvildenta iš lingvistikos, literatūrologijos, etnologijos, folkloristikos, kultūros istorijos, socialinės geografijos, teologijos, muzikologijos, teatrologijos, architektūros mokslų pozicijų.

Konferencijos dalyvius pasveikino Klaipėdos universiteto rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas, Telšių kunigų seminarijos rektorius doc. dr. Saulius Stumbra bei Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto dekanas prof. dr. Rimantas Balsys. Klaipėdos universiteto rektorius pasidžiaugė artima bendryste su Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarija. Jis atkreipė dėmesį, kad tradicijos ir modernybės sąveikos tema nuolat besikeičiančioje visuomenėje yra ir visada bus aktuali. Telšių kunigų seminarijos rektorius kvietė įtraukti į platų konferencijos temos diskusijų ratą. Jo žodžiais tariant, pažindami tradiciją, mes įgauname vertybinį pamatą, kuriuo remdamiesi galime kurti šiandienos ir ateities istoriją. Fakulteto dekanas priminė šios konferencijos organizavimo istoriją: kryptingai ir nuosekliai kas dvejus metus ji rengiama jau dešimtmetį. Mokslo ir studijų institucijų bendrystė patyrusiems ir jauniems mokslininkams teikia galimybę dalintis naujausiomis idėjomis ir tyrimais.

Plenarinį pranešimą „Žemaitija 1219 m. sutarties kontekste“, klausytojus įvedantį į konferencijos dedikaciją Žemaitijai, skaitė istorikas Vacys Vaivada. Jis siekė paaiškinti 1219 m. sutartyje minimos žemaitiškos grupės kunigaikščių valdų lokalizacijas, jų jungtis su Lietuvos kunigaikštiskomis giminėmis ir apibūdinti žemaičių genties sampratą XIII a.

Tarpdalykinis konferencijos pobūdis, kaip minėta, pritraukė nemažą būrį tyrėjų, tačiau gausiausiai dalyvavo lingvistikos ir etnologijos bei folkloristikos krypties pranešėjai.

Lingvistikos pranešimų sesiją pradėjusi Dalia Pakalniškienė pranešime „Apie senosios žemaitiškos raštijos veiksmažodžius“ pristatė vienos senojoje Žemaitijos raštijoje užfiksuotos intarpinių ir „sta“ kamieno veiksmažodžių grupės onomasiologinės sistemos tyrimą. Senųjų žemaičių raštų kalbos struktūros detales pranešime „Morfologinė intarpinių ir „sta“ kamieno veiksmažodžių esamojo laiko struktūra XVI–XIX a. žemaičių raštuose“ aptarė Raimonda Mikašauskienė. Klausimą „Į ką panašios žmogaus kūno dalys žemaičiams?“ nagrinėjo Jūratė Lubienė. Ji pateikė kompleksinę šiaurės žemaičių patarmės kūno dalių pavadinimų analizę. Žemaičių vabzdžių pavadinimus aptarė Žydrūnė Šalaviejūtė pranešime „Žemaičių vabzdžių pavadinimai ir jų motyvacijos modeliai“. Jos manymu, sinchroninė motyvacijos modelių analizė leidžia teigti, kad žemaičiai vabzdžius pavadina pagal įvairius konceptualiuosius požymius: garsą, biomorfologines savybes, alokaciją, atliekamą veiksmą, kvapą.

Asmenvardžių identifikavimo Klaipėdos krašte klausimą, jį susiedama su gyventojų migracija XVI–XIX a., aptarė Dalia Kiseliūnaitė. Simona Vyniautaitė pranešime „Žemaičių regiolekto formavimasis: Plungės geolekto vaidmuo“ siekė įtikinti, kad Plungės geolektas daro nemažą įtaką visam žemaičių regiolekto formavimuisi. Žemaitijos gyventojų požiūrį į kitataučius pranešime „Žydų nacionalinio charakterio etnostereotipai šiaurės žemaičių patarmės pasaulėvaizdyje“ gvildeno Asta Balčiūnienė. Ji, remdamasi 1993–2015 m. dialektologinių ekspedicijų metu užrašyta medžiaga, nustatė, kad žemaičių patarmės pasaulėvaizdyje vyrauja pozityvūs žydų tautos stereotipai.

Kitataučių temą pratęsė ir papildė Linos Petrošienės etnologinės krypties pranešimas „Kitataučiai Žemaitijos Užgavėnių dainose“. Jame aptarti Žemaičių Užgavėnių dainose apdainuojamų žydų ir romų vaizdiniai bei nevienareikšmiškas šios tautosakos vertinimas. Žemaitiškumą XIX a. pradžios Simono Stanevičiaus ir Simono Daukanto dainų rinkiniuose esančiose dainose išsamiai aptarė Bronė Stundžienė. Vilma Daugirdaitė pranešime „Folklorinės kultūros projekcijos pagoniškos Lietuvos naratyve: Lopaičių atvejis“ kalbėjo apie nauju turiniu – senojo baltų pasaulėvaizdžio, religijos, mitologijos siužetais – užpildomus kraštovaizdžio objektus. Ji argumentuotai abejojo, kad ne visada prabylant tradicijos vardu, prabylama ir jos balsu. Apie liaudiškąjį pamaldumą ir muzikinę jo raišką Žemaitijoje kalbėjo Rūta Žarskienė. Jos teigimu, maldos su pučiamaisiais instrumentais Žemaitijoje veda į Vakarų Europos baroko laikus, kai visose bažnytinėse šventėse buvo būtinas iškilmingumą stiprinantis muzikinis dėmuo. Gražina Kadžytė pranešime „Tautosakininko kun. Antano Juškos paveldas ir paveldėtojai“ išsamiai

pristatė XX–XXI a. nepaliaujamai vykstantį brolių Juškų tautosakos gaivinimo procesą. Rita Balsevičiūtė kalbėjo apie liaudies mediciną (akmens ir dendromorfinę teofanijas) XV–XVIII a. pr. Lietuvos rašytiniuose šaltiniuose ir siekė nustatyti šių žinių refleksiją XIX–XXI a. liaudies medicinos terapiniuose metoduose.

Etnologijos pranešimų sesijoje pristatyta keletas tyrimų, skirtų ne Žemaitijos regionui. Apie istorinio ir etnografinio regiono sampratas kalbėjo Žilvytis Šaknys. Pasak pranešėjo, šiuo metu oficialiai pripažįstamo etnografinio Lietuvos žemėlapio kūrimo metu daugiausia klausimų kėlė Žemaitijos ir Aukštaitijos etnografinių regionų ribos. Vėliau kilo diskusijos dėl Vilniaus ir jo apylinkių priskyrimo vienam ar kitam etnografiniam regionui. Vilniaus ir jo apylinkių etnografiniams tyrimams pristatyti buvo perskaityti du pranešimai. Rasa Paukštytė-Šaknienė pranešime „Etnologinis šeimos laisvalaikio tyrimas: Vilniaus ir jo apylinkių savitumai“ analizavo, kaip „grynas laisvalaikis“ koreliuoja su laisvu laiku, praleidžiamu Pietryčių Lietuvos šeimose. Laisvalaikio temą pratęsė Irmos Šidiškienės tyrimas „Vilniaus apylinkių bendradarbių laisvalaikis vietos ir organizacijos sąveikoje“. Sigita Astikienė kalbėjo apie Ukmergės krašto kultūros darbuotojų (bibliotekininkų, muziejininkų, kultūros centro darbuotojų) puoselėjamas tradicijas, švenčiamas profesines, asmenines ir kalendorines šventes. Natalia Petrova pranešime „Baltarusių tautosaka ir tradicijos Lenkijoje (Palenkės vaivadijoje)“ pristatė 2017–2019 m. folkloro ekspedicijų Lenkijos Palenkės vaivadijoje rezultatus.

Tautinės kultūros puoselėtoju profesoriumi dr. Algirdui Vyžintui pagerbti buvo skirtas Algytės Merkelienės pranešimas. Ji kalbėjo apie patriarcho – muziko, dirigento, mokslininko, pedagogo, visuomenės veikėjo – humanitarinio mąstymo esmę bei gilų požiūrį į praeities ir dabarties tautinę muzikinę kultūrą. Muzikologė Jūratė Landsbergytė-Becher pranešime „Baltiškojo fenomeno ir lietuviškos tapatybės tradicijų sąveika naujuose vargonų muzikos kūriniuose“ analizavo naujausiuose Algirdo Martinaičio, Vytauto Germanavičiaus, Mykolo Natalevičiaus kūriniuose atskleidžiamą lietuvišką tapatybę.

Aušrinė Cemnolonskė į Žemaitiją pažvelgė per dailės istorijos prizmę. Pranešime „Žemaitijos istorija dailėje: įvykis, vaizdas, tekstas“ gvildeno dailės istorijos ir politinių aplinkybių sąveikos, užsakovo ir kūrinio turinio klausimus, kurie istorinio pobūdžio kūriniuose yra neišvengiami ir svarbūs. „Krikščioniškosios tradicijos ženklai XVIII–XX a. pr. Žemaitijos dvarų sodybų architektūroje“ – tema, kurią pristatė menotyrininkė Brigita Rėbždaitė. Ji atskleidė meninių ir religinių motyvų sąsajas sakralinių bei memorialinių objektų architektūroje.

Literatūrologijos krypties sesijoje Roma Bončkutė kalbėjo apie S. Daukanto „Būdo“ recepciją Maironio poemoje „Lietuva“ (1888) ir probleminius naujojo 2018 m. poemos leidimo aspektus. Skaistė Barkutė pranešime „Sutuoktinių

tarpusavio santykių vaizdavimo ypatumai Motiejaus Valančiaus didaktinėje prozoje“ atskleidė, kaip meninėmis priemonėmis M. Valančius kuria didaktinį pamokymą vyro ir moters santykių darnai užtikrinti. Povilas Šveberas klausytojus supažindino su Leonu Vytautu Mačerniu, Kazimieru (Leonardu) Andriekumi ir Povilu (Pauliumi) Jurkumi – poetais, gyvenusiais ir kūrusiais Sedoje.

Pragmatiškus ir susirūpinimą keliančius klausimus pranešime „Socialinių ir ekonominių pokyčių geografija Telšių rajone: situacija ir išvalgos“ kėlė Eduardas Spiriajevas. Jis pristatė statistinius duomenis, rodančius, kad socialinę ir ekonominę slinktį Telšiuose ir Telšių rajone ypač lemia globaliniai pokyčiai. Teologas Remigijus Oželis pranešime kalbėjo apie Šv. Jokūbo piligrimų kelio (Camino de Santiago) ištakas ir raidą, piligriminės tradicijos perkėlimą ir savitą pritaikymą Žemaitijoje.

Konferencijos posėdžių sesiją teatrališkai ir pakylėtai užbaigė teatrologė Salomėja Burneikaitė, skaičiusi pranešimą „Lėlių teatro šaltiniai Žemaitijoje“. Pranešėjos teigimu, Žemaitijos kaimo vietovėse dar yra žmonių, atsimenančių senovinę lėlių naudojimo tradiciją, kuri laikytina etninės kultūros paveldu, vertu tyrinėti ir prikelti naujam gyvenimui¹.

Konferencijos aptarimo metu nuolat pasikartoto mintis, kad po dvejų metų mes vėl norėtume susitikti ir apie mums rūpimus klausimus kalbėti gyvai ir tiesiogiai.

¹ Antroji konferencijos diena vyko Telšių kunigų seminarijoje, plačiau žr.: <http://tzinios.lt/atkurtai-vyskupo-vincento-boriseviciaus-kunigu-seminarijai-30/>.